

## III. [UNIWERSALY POBOROWE]

## EXACTIO CZOPOWE

Alexander Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae Prussiaeque etc. dominus et heres.

Universis et singulis praelatis spiritualibus et saecularibus palatinis, castellanis, capitaneis, tenutariis, burgrabiis, terrigenis, nobilibus, praeconsulibus et consulibus, advocatis, scultetis, terrarum, civitatum, oppidorum, villarum aliorumque locorum communitatibus, incolis, tabernatoribus, cuiu[s]libet status hominibus in terra et districtu Cracouiensi ubilibet existentibus, praesentibus requirentes<sup>a</sup>, sincere, devote et fidelibus nobis dilectis, gratiam et favorem nostrum regium. Reverendissimi et reverendi, magnifici, generosi, nobiles, famosi et providi, sincere et fideles nobis dilecti! Quemadmodum in conventione Pyotrkouiensi novissima generali exactio ducillorum alias *czopowe* pro defensione et necessitate Reipublicae unanimi et communi consiliariorum, nuntiorum terrarum consilio, per duos annos decreta et laudata fuit, sic in praesenti conventione Radomiensi generali similiter de unanimi consilio consiliariorum nostrorum et nuntiorum terrarum Regni nostri hoc ipsum praeteritae conventionis decretum confirmantes<sup>b</sup>, cuius vigore eadem exactio ducillorum per unum integrum annum solvebatur<sup>1</sup>, decrevimus et decernimus eam ipsam exactionem *czopowe* iterum per integrum annum nunc immediate sequentem pro defensione Reipublicae et stipendiariorum solutione solvendam. Verum quia in nonnullis locis integer annus iam expiravit, in aliquibus vero nondum expiravit, eidem exactioni, itaque decretum est, quod ubi post inceptionem exactionis per duos annos durandae iam unus integer annus expiravit, alius incipiatur. Ubi vero integer annus nondum expiravit, decretum est, quod debet continuari ipse primus annus, et [finito] illo immediate incipiet iste alius annus. Sic inceptus continuandus erit exigendae exactionis *czopowe* usque ad complementum eiusdem integri alterius anni, post cuius integrum decursum ipsa exactio *czopowe* exigenda erit anno proximo, ut aliis praeteritis iuxta laudum commune exigi consuevit. Quod laudum sic incipit, imprimis:

Quilibet<sup>c</sup> braxans cerevisiam aut vendens in vasis vel propinans in quacunque civitate vel oppido braxatam, tam in nostro regali quam etiam terrestri sive spirituali vel saeculari etiam quamcunque libertatem habente, de licentia tamen Maiestatis Regiae exceptis oppidis<sup>d</sup> per vastationem sive incinerationem hostium non tamen casualem<sup>e</sup>, destructis, solvat a vase seu a tunna cerevisie unum grossum in manus exactoris infrascripti et unum ternarium a qualibet vase. Etiam, qui ternarius debet reponi specialiter in cisticulam consulum pro reformatione civitatis vel oppidi loci illius, ac pro salariis infrascriptis sub clavibus exactoris et consulum et in potestate eorundem consulum<sup>f</sup>, pro reformatione civitatis vel oppidi illius loci observandus. Quae cisticula nonnisi in quartali anni de mandato exactoris infrascripti pro necessitate aperiri debet. In cuius apertione praefati quadrantes dictis civibus consignentur, pro necessitate restaurandi civitatis vel oppidi convertendi, prius tamen recepta eorum parte ad salaria ~~infrascripta~~<sup>g</sup>, per nos in praesentiarum designata. Et cum<sup>g</sup> ex eisdem ternariis seu quadrantibus salariabuntur primum consules, per exactorem infrascriptum ad exigendum pecunias in locis quibuscunque deputati, et contentabuntur. Quibus consulibus assignanda decrevimus salaria huiusmodi iuxta arbitrium exactoris infrascripti ea ratione, quia volumus et decrevimus, ut tales consules deputati, ad exactiones substituti de ipsorum braxationibus exactionem *czopowe* solvere tenebuntur. Et quemadmodum exactor infrascriptus seu palatino terrae illius cuius exactor erit, sic consules et notarius civitatis mutatis mutandis coram exactore<sup>h</sup> iurabunt, sic ut formam iuramenti praesentibus litteris post descriptum laudum inseruimus. Demum de ternariis seu quadrantibus

<sup>a</sup> *Lub*: requirendis.

<sup>b</sup> *Lub*: confirmandum.

<sup>c</sup> *F. Papée odczytał*: Quod quilibet.

<sup>d</sup> *Na marginesie pisarz dopisał*: non reedificatis.

<sup>e</sup> *Słowa*: non tamen casualem *F. Papée ujął w nawias*.

<sup>f</sup> *F. Papée odczytał*: consilium.

<sup>g</sup> *F. Papée odczytał*: etenim.

<sup>h</sup> *Z powodu zaplamienia rękopisu odczyt niepewny*.

<sup>1</sup> *Por. wyżej, sejm walny piotrkowski 1504 r., Exactio censuum.*

praedictis mandamus salarium, iuxta arbitrium infrascripti exactoris et consulum in locis ubique existentibus, notario dari. Qui notarius omnes cives cerevisiam braxantes et de praefatis quadrantibus respondentes conscribet, de registroque conscriptorum exactori infrascripto rationem reddet. Item tabernae, quae braxaverint, in quibuscunque tabernis et locis sive spiritualium sive saecularium, solvant taliter a quolibet vase sicut superius est descriptum. Tabernatores tamen specialiter *czopowe* et specialiter ab agris aut sex grossos iam decretos aut fertonem integrum, si de hoc aliis litteris nostris admovebuntur<sup>i</sup>, solvent, et hoc si cerevisiam braxant. Si non braxant, nihil daturi erunt de *czopowe*, sed tantummodo ab agris iuxta aliud speciale mandatum<sup>2</sup> sive statutum contribuent. Item a medio vase vini alias *polkuffek* quicumque vendere vel propinare voluerit, unum florenum in manus exactori et triginta quadrantes pro reformatione, prout latius superius est expressum, solvat. Item a maiore vase vini alias *kuffa seremska* vel alia quacunque, duos florenos hungaricales in manus exactoris et quadrantes sexaginta pro reformatione loci iuxta conditionem superius descriptam, exsolvat. Item a *barila* malmatici aut italici vini unum fertonem et septem ternarios. Item a *barila* vini simplicis duos grossos et duos quadrantes. Item a vase medonis duos grossos et duos quadrantes similiter solvant. Si quis autem auderet temeritate sua vendere aut propinare vinum vel cerevisiam aut medonem sine solutione exactionis praedictae, extunc illud totum, quod ad propinationem<sup>j</sup> adduxerit aut exposuerit, ammittere debet et ultra hoc poenam loci capitaneo solvet.

Ad quam quidem exactionem *czopowe* colligendam exactores terrestres per universam terram et districtum Cracoviensem videlicet generosos Nicolaum Lanczkoruski de Brzezze et Nicolaum Jordan de Zakliczyn instituimus. Depositarios vero, ad quorum manus undique pecuniae omnium exactionum praedictarum comportari deponendae debent, generales duos designavimus et constituimus, videlicet magnificum Jacobum de Schydlowyecz thesaurarium Regni nostri, et generosum Nicolaum Lanczkoruski de Brzezze. Quocirca vos supradictos quorum interest hortamur, ut exactionem praedictam *czopowe* per universos subditos nostros aut vestros dari praecipiat. Vobis vero qui ad solutionem ipsam tenemini districtissime mandamus, ut mox praesentibus requisiti, alias ut primum constitutio praesens nostra, etiam praesentibus non visis, sed etiam publicatione publica vobis intimata innotuerit, exactionem praedictam iuxta ordinationem suprascriptam de omnibus terris praedictis in manus supradictorum exactorum terrestrium solvatis irrecuse et reponatis. Ipsi demum exactores, quidquid ex eadem exactione percipient, ad depositarios nostros praedictos generales aeris publici totius Regni, iuxta iuramenti formam, post singula anni quatuor tempora deportabunt integre et deponent, quietantias hincinde unus ad alium tam exactores quam depositarii sibi invicem daturi. Ut ad omnium notitiam praesens statutum deveniat, mandamus, quatinus vos locorum capitanei mox visis praesentibus in locis capitaneatuum vestrorum exactione proclamare et publicari faciatis, aliter facere nullatenus non ausuri pro gratia nostra.

Forma iuramenti: Ego N. iuro fideliter et diligenter<sup>k</sup> exactiones terrestres laudatas et institutas in tota terra Cracoviensi de omnibus bonis, primum de regalibus et reginalibus, serenissimorum<sup>l</sup> dominorum archiepiscoporum et episcoporum, ac domini ducis Sigismundi, in terra ipsa existentibus, tandem de omnibus aliis quorumlibet regnicolarum bonis in terra ipsa existentibus, nulli personae favendo vel excedendo statutum, sed sic exigendo, ut statutum est, exigam et servabo. Cum primum de exactionibus una vel de omnibus collegero pecunias, eas sine negligentia fideliter et integre in manus dominorum suprascriptorum ad id deputatorum, et nemini alteri in parte vel in toto daturus sum. Nec ad quietantias, sed integre reservando pecunias exactas daturus sum. Si quem intellexero in solutione exactionum aut negli[g]entem aut contravenientem solutioni, illum Maiestati Regiae defferam ac dominis cum sua Maiestate ad ordinaria consilia in curia suae Maiestatis existentibus intimabo et notificabo, omniaque in eisdem exactionibus fideliter et diligenter faciam, quae in hac conventionem sunt decreta, quaeque in litteris universalibus videro descripta esse. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Crux.

<sup>i</sup> *Lub*: admonebuntur.

<sup>j</sup> *F. Papée odczytał*: propinandum.

<sup>k</sup> *W rękopisie*: diliger.

<sup>l</sup> *F. Papée odczytał*: demum.

<sup>2</sup> *Mandatu tego nie udało się w Metryce Koronnej odnaleźć.*

Volumus etiam, sub ea forma, ut exactor a consulibus et notario, ad praemissa deputatis, corporale ad signum sanctae Crucis recipiat iuramentum in civitatibus et oppidis terrae eiusdem, mutatis in iuramento mutandis, loco bonorum regaliū oppidum, oppidanos ac exactorem exprimendo, et sic de civitatibus. Datum in conventionē generali Radomiensi, feria quinta in octava Corporis Christi anno eiusdem millesimo quingentesimo quinto [29 V 1505], regni vero nostri anno quarto<sup>m</sup>.

#### EXACTIO CIVILIS MEDIA

Alexander Dei gratia rex Poloniae etc. Universis et singulis principibus, tam spiritualibus quam saecularibus, reverendissimisque et reverendis in Christo patribus dominis archiepiscopis et episcopis, necnon magnificis, generosis, nobilibus, famosis et providis, palatinis, castellanis, capitaneis, tenutariis, burgrabiis, terrigenis, nobilibus et quibuslibet dignitariis et officialibus, eorumque vicesgerentibus, haeredibus, advocatis, scultetis, civitatibus, oppidis, eorumque magistris civium et consulibus ac generaliter omnibus et singulis subditis nostris, tam spiritualibus quam saecularibus cuiuscunque status, dignitatis et praecminentiae fuerint, bona quaecumque spiritualia et saecularia scilicet civitates, oppida, villas, molendina, tabernas et quaecumque alia nomine quocumque vocata habentibus, et signanter in terra Cracoviensi et districtu eiusdem ubilibet consistentibus, sincere et fidelibus nobis dilectis, salutem et gratiam regiam.

Reverendissimi et reverendi in Christo patres, necnon magnifici, generosi, nobiles, famosi et providi, sincere nobis dilecti! In hac conventionē Radomiensi generali, praesentibus censentibusque vobis, communi omnium consensu et voluntate, vestris, ac aliorum consiliariorum praesentium necnon terrestrium nuntiorum de universis terris hic existentium: contributio sive exactio civilis dimidia, in omnibus civitatibus nostris et oppidis, serenissimaeque genitricis nostrae dominae reginae Poloniae et illustrissimi fratris nostri domini Sigismundi ducis, item dominorum archiepiscoporum, episcoporumque tandem palatinorum, castellanorum et totius communitatis nobilium exigī solvique debeat. Eo ordine, quo integra exactio civilis exigī darique consuevit, sic videlicet, sicut integram exactionem solvendam a qualibet marca duo grossi dari consueverunt, sic ad eam dimidiam contributionem<sup>n</sup> unus grossus a marca solvendus erit. Itaque in omnibus civitatibus et oppidis supradictis taxatis bonis civium et oppidanorum, tam mobilibus quam immobilibus incolae civitatum et oppidorum a qualibet marca per grossum solvent. Quae etsi mox praesentibus visis per locorum capitaneos proclamanda publicandaque erit, tamen exsolvendae huiusmodi dimidia exactioni civili terminum pro festo sancti Bartholomei proxime venturo [24 VIII 1505] intimamus designatum laudatumque<sup>o</sup> atque decretum. Et licet pro dimidia altera parte exactionis integrae suspensum fuerit ex certis causis, decretum tamen est, cum necessitas suaserit, praesertim cum iam communi consensu hoc ipsum laudatum constitutum<sup>p</sup> est, alia medietas aliis litteris universalibus pro alio tempore solvenda intimabitur. Quam dimidiam exactionem civilem universae civitates et oppida in palatinatu Cracoviensi et districtu eiusdem existentia, nullis exceptis, etiam quacunque libertate habente et ex quacunque causa inimitis<sup>q</sup> iuxta consuetudinem in talibus observatam solvent.

Ad quam quidem colligendam exigendamque generosos Nicolaum Lanczkorunski de Brzezye et Nicolaum Jordan de Zakliczyn in terra praedicta constituimus, et instituimus praesentibus, dantes<sup>r</sup> facultatem eam ipsam exactionem<sup>epm</sup> civilem exigendam, et de ipsa eos qui solvent quietandam, sic tamen, quod ipsi exactores pecunias quascunque exigere et non alibi quam ad mandatum nostrum in manus magnifici Jacobi de Schydlowycz Regni nostri thesaurarii dare debeant, easque iurati exigent sub iuramenti forma in conventionē Pyotrzkoviensi proxime praeterita decreta, quod iuramentum decernimus faciendum in manibus palatini, in absentia vero palatini in manibus castellani terrae praedictae Cracoviensis sub hiis verbis:

<sup>m</sup> *Poniżej znajduje się dopisek:* Relatio reverendi in Christo patris dominis Mathiae episcopi Praemisliensis et Regni Poloniae vicecancellarii.

<sup>n</sup> *Lub:* contribuendo.

<sup>o</sup> *Odczyt niepewny z powodu zaplamienia rękopisu.*

<sup>p</sup> *W rękopisie:* constitutum.

<sup>q</sup> *Odczyt wątpliwy.*

<sup>r</sup> *Następuje dalej wyraz nieczytelny.*

Forma iuramenti: Ego N. iuro fideliter et diligenter exactiones civiles hic laudatas in tota terra Cracoviensi de omnibus bonis: primum regalibus, reginalibus ac domini ducis Sigismundi dominorumque archiepiscoporum, episcoporum necnon palatinorum, castellanorum et totius communis nobilium in terra ipsa Cracoviensi existentibus, tandem de omnibus aliis quorumlibet regnicolarum bonis in terra existentibus, nulli personae favendo vel excedendo statutum, sed sic exigendo, ut statutum<sup>s</sup> est, exigam et servabo. Cum primum de exactionibus una vel de omnibus collegero pecunias, eas sine negligentia<sup>t</sup> fideliter et integre in manus magnifici Jacobi de Schydlowyecz Regni Poloniae thesaurarii, et nemini alteri, in parte vel in toto daturus sum. Nec ad quietantias, sed integre servando, pecunias exactas daturus sum. Si quem intellegero in solutione exactionum aut negligentem aut contravenientem solutioni, illum Maiestati Regiae defferam, ac dominis cum sua Maiestate ad ordinaria consilia in curia suae Maiestatis pro tempore existentibus intimabo et notificabo, omniaque in exigendis eisdem exactionibus fideliter et diligenter faciam, quae haec in conventionem sunt decreta, quaeque in litteris universalibus videro descripta esse. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Crux.

Sub eadem forma volumus ut exactor a consulibus et notario ad praemissa deputatis corporale ad signum sanctae Crucis recipiat iuramentum in civitatibus et oppidis terrae praedictae, mutatis in iuramento mutandis, loco bonorum regalium etc, oppidum, oppidanos ac exactorem exprimendo.

Quocirca tibi magnifico Nicolao de Camyenyecz, castellano Sandomiriensi et capitaneo Cracoviensi et capitaneis aliis pro tempore existentibus committimus mandantes, ut praedictam constitutionem et ordinationem supradictae exactionis dimidia civilis exigendae diligenter custodias, daque operam ut ad tempora descripta integre per exactores designatos colligatur. In negligentes vero suprascriptae ordinationi nostrae et consiliariorum nostrorum satisfacere adhibeas, modos pignorationis et alios ad extorquendum quod debetur excogitatos et inventos tibi Reipublicae incolumitas cara est et gratia nostra, aliter facere non ausurus.

Datum in conventionem generali Radomiensi, feria quarta proxima post octavas Corporis Christi anno eiusdem millesimo quingentesimo quinto [4 VI 1505], Relatio ut supra<sup>3</sup>.

#### IV. ALEXANDER REX INSERI MANDAT PRIVILEGIUM IUDAEORUM, CONCESSUM OLIM A BOLESŁAO DUCE

Privilegium libertatis et iuris iudaeorum, per Bolesław Ducem Maioris Poloniae, proavum Casimiri Magni Poloniae Regis in Calissia in crastino Assumptionis Virginis Mariae [16 VIII] anno Domini MCCLIV editum, tandem Cracoviae in die Beatorum Dionysii et sociorum eius [9 X], anno Domini MCCCXLIII per dictum Magnum Casimirum Regem Poloniae et eiusdem Bolesłai pronepotem confirmatum, "quod Nos Alexander Rex non confirmando confirmatione speciali, sed ad cautelam defensionis contra iudeos privilegiis Regni in istum codicem congestis adscribi mandavimus"<sup>a</sup>; sic ut eius sequitur tenor:

In Nomine Domini, Amen. Ne decreta Regia cum fluxu temporis a memoria deciderent hominum, digne prudentium ratio stabilivit cum ea apicibus futurorum notitiae voluit iugiter commendare. Quapropter Nos Casimirus Dei gratia Rex Poloniae, necnon terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cuiaviae, Pomeraniaeque dominus et heres, notitiae universorum tam praesentium quam futurorum praesentibus declaramus, quod cum nostram nostrorumque baronum praesentiam accedentes viri idonei, nostrique fideles iudaei terrarum nostrarum nobile privilegium Ducis Bolesłai, divae memoriae quondam Ducis Poloniae proavi nostri charissimi, super iuribus suis ostendissent, supplicarunt humiliter, ut ipsum privilegium nostro Regio insignio innovare et confirmare dignemur, privilegii aut eiusdem de verbo ad verbum

<sup>s</sup> W rękopisie: statutum.

<sup>t</sup> W rękopisie, tu i poniżej: negligentia.

<sup>a-a</sup> Słowa te pochodzą od kanclerza Łaskiego. Por. J.W. Bandtkie, *Ius Pol.*, s. I, przyp. I.

<sup>3</sup> Dalej następuje tytuł: *Exactio sex grossos i początek tekstu: Alexander Dei gratia Rex Poloniae, Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque dominus et haeres, ale na tym rękopis się urywa.*